

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 6.

ΤΟΜΟΣ Β'.

29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1892.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΥΣΙΩΔΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

(Α. BRUNETIÈRE).

Ἐκ τοῦ τοιοῦτου τρόπου τοῦ κατανοεῖν καὶ πραγματεῦσθαι τὴν φιλολογίαν προέκυψεν ἐπίσης καὶ τὸ ἐξῆς: ὅτι αἱ κυρίως φιλολογικαὶ ιδιότητες ἀσυναισθήτως ἐπεξετάθησαν ἐν τῇ γαλλικῇ μέχρι τῶν θεμάτων, ἅτινα φύσει ἐφαίνοντο ὡς ἥττον ἐνδιαφέροντα αὐτάς. Ἐνεκα δὲ τοῦ ὅτι οἱ μεγάλοι ἡμῶν συγγραφεῖς οὐδέποτε διεχώρισαν τὴν ἰδέαν τῆς τέχνης αὐτῶν τῆς ἰδέας τοῦ συμφέροντος, τῆς πραγματικῆς ὠφελείας ἢ τῆς τέρψεως τοῦ ἀναγνώστου, συνέβη ὥστε πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ τέρψῃ ἢ διδάξῃ νὰ εἰσαχθῇ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς φιλολογίας. Οὕτω τὰ μάλιστα ἀφηρημένα θέματα καὶ τὰ μάλιστα διὰ τοῦ ὀρισμοῦ αὐτῶν ἀπομεμακρυσμένα τῆς κοινῆς δράσεως ἀπέβησαν ἐν τῇ γαλλικῇ εὐκαιρίᾳ ἐπιτελέσεως ἀριστουργημάτων, ἅτινα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτῶν ἴσα πρὸς τὰς τραγωδίας τοῦ Ρακίνα (Racine) ἢ τοὺς μύθους τοῦ Λαφονταίν (La Fontaine). Εἶνε ἄρα γε ἀνάγκη νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα παραδείγματα; Αἱ «Ἐπιστολαὶ ἐπαρχιωτῶν» (Les Provinciales) ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς συλλογὴν θεολογικῶν ψυλλαδίων, ἢ «Ἱστορία τῶν διαφορῶν τῶν διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν» (Histoire des variations des Eglises protestantes) ἀποτελεῖ ἔργον θρησκευτικῆς μόνον συζητήσεως· αἱ «Πραγματεῖαι περὶ τῆς πληθύος τῶν κόσμων» (Entretiens sur la pluralité des mondes) ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς πραγματεῖαν καρτεσιανῆς ἀστρονομίας· τὸ «Πνεῦμα τῶν νόμων» (L'Esprit des lois) εἶνε συναρμολογία μόνον παγκοσμίου καὶ συγκριτικῆς δικονομίας. Ὁ Αἰμίλιος

(L'Emile) εἶνε παιδαγωγικὸν μόνον μυθιστόρημα. Οὐδὲν λέγω περὶ τῆς «Φυσικῆς ἱστορίας» (Histoire naturelle) ἢ τοῦ «Κοινωνικοῦ συμβολαίου» (Contrat social). Ἐν τούτοις τραγωδίαί τινες τοῦ Κορνυλλίου (Corneille) εἶτι ἢ τοῦ Οὐγκώ (Hugot), μυθιστορήματα τινὰ τοῦ Λεσάζ (Le Sage) ἢ τοῦ Πρεβώ (Prevost) ὡς τὸ Gill Blas ἢ Manon Lescaut, ὧδαί τινες ἢ ἐλεγεία συντελέσαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὴν διὰδοσιν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς δόξης τοῦ γαλλικοῦ ὀνόματος! Οὐχί, τῇ ἀληθείᾳ, ὁ Μπουφφὼν (Buffon) οὐδὲν τοιοῦτον γελοῖον ἔλεγεν, ὡς ἐνιοὶ τείνουσι νὰ πιστεύσωσιν, ὅταν συνεβούλευε τοῖς συγγραφεῦσι νὰ μὴ «ὀνομάζωσι τὰ πράγματα, εἰ μὴ διὰ τῶν γενικωτάτων ὄρων», οἱ δὲ καταγελῶντες εἰδέτι τῆς τε διδασκαλίας καὶ τοῦ διδασκάλου οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸν ἄλλον κατενόησαν. Ὁ Μπουφφὼν ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι ἐνὸς οἱ γεωμέτραι καὶ οἱ φυσιολόγοι, οἱ θεολόγοι καὶ οἱ νομομαθεῖς, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόλογοι πάντες οἱ ἐιδικολόγοι τέλος ἐχρησιμοποιοῦν μόνον τὴν τεχνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐπιστήμης ἢ τέχνης αὐτῶν, ἐπὶ τοσοῦτον θὰ ἡγοῦντο αὐτοῖς τὴν ζωηρὰν ἐκείνην περιέργειαν, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν γενικὴν ἐκείνην συμπάθειαν, ἅτινα πάντα εἶναι ἐν τούτοις ἀναγκαῖα αὐτοῖς: ἐν ἄλλαις λέξεσι συνεβούλευεν αὐτοῖς νὰ εἶνε ἀνθρωποὶ ἢ πολῖται πρὶν ἢ διδάξωσι τὴν ἐμβρυονομίαν καὶ πρὶν ἢ ἐδραῖωσι· καὶ ἡ συμβουλὴ αὕτη δύναται νὰ περιλαμβάνῃ ἀκαταλληλίας τινάς, τίς ὅμως θ' ἄρνηθῇ ὅτι περιλαμβάνει τι τὸ ὠφέλιμον;

Ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν ἐπίσης τοὺς ἀποχρῶντας λόγους τοῦ παγκοσμίου χαρακτῆρος τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Δις τοῦλάχιστον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς αὐτῶν ἱστορίας ἐξήσκησαν ὡς γνωστὸν ἡ γαλλικὴ φιλολογία καὶ ἡ γλῶσσα εἰ ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης τὴν γενικὴν ἐπιρροήν, τὴν ὅποιαν ὅμως ἄλλαι γλῶσσαι ἀρμονικώτεροι ἴσως, ὡς ἡ ἰταλικὴ καὶ ἄλλαι φιλολογίαι μᾶλλον πρωτότυποι ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις, ὡς ἡ ἀγγλική, οὐδέποτε ἐκτῆσαντο. Ἄν τὰ ἡμέτερα ἀρχαῖα ᾄσματα (Chansons de

(*) Ἰδε ἀριθ. 5, σελ. 81—83.

Geste), τὰ «Μυθιστορήματα τῆς κυκλικῆς τραπέζης» (Romans de la Table ronde), αὐτοὶ οἱ ἑμμετροὶ ἡμῶν μῦθοι (Fabliaux)—ὁποιαδήποτε κ' ἂν ὑπάρξεν ἄλλως ἢ ἀρχὴ αὐτῶν, γερμανικὴ ἢ ἰσπανικὴ, ἀγγλικὴ ἢ βρεττανικὴ, ἀνατολικὴ ἢ ἑλληνικὴ—κατέκτισαν, καθυπέταξαν καὶ κατέθελξαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Εὐρώπης τὰ τοῦ μεσαίωνα πνεύματα, τοῦτο κατ'ὀρθὴν μόνον ὑπὸ μορφὴν καθαρῶς γαλλικὴν. Τὸ ἐρωτικὸν πάθος καὶ ἡ λεπτότης τῆς ἡμετέρας «ἐρωτικῆς ποιήσεως» ἐξ ἴσου ἐμφαίνονται ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς ἐπιγράμμασι τοῦ Σαιξπήρου αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς Ὁδαῖς (Sonnets) τοῦ Πετρόρχου· κατόπιν δὲ παρελεύσεως τοσοῦτου χρόνου ἀνευρίσκομεν εἰσέτι ἔκνος ἐκ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ ἐν αὐτῇ τὸ τοῦ Βάγνερ δράματι, ὡς ἐν τῷ Parsifal ἢ τῷ Tristan καὶ Yseult. Πολλῶν βραδύτερον ἐν Εὐρώπῃ ὅλως κλαδικῇ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' μέχρι τῆς τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη ἢ καὶ πλέον ἀκόμῃ ἡ γαλλικὴ φιλολογία ὡς κυρίαρχος ἐδέσποζεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἀλγαρότης (Algarotti), Βετινέλλης (Bettinelli), Βεκαρίας (Beccaria), Φιλαγγιέρης (Filangieri) δὲν εἶναι ταῦτα γαλλικὰ σχεδὸν ὀνόματα; Τί δὲ νὰ εἰπωμεν περὶ τοῦ περιπύστου Γκότσεδ (Gottsched); ἀναμνησκόμεθα ὅτι ἂν ὁ Λέσσινγκ (Lessing) ἐθριαμβεύσεν ἐπὶ τοῦ Βολταίρου, τοῦτο κατ'ὀρθὴν βοήθειαν ὑπὸ τοῦ Διδερώ. (Diderot). Τίς δὲ ἀγνοεῖ ὅτι ἂν ὁ Ριβάρὸλ (Rivarol) ἔγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ «Λόγον περὶ τοῦ παγκοσμίου χαρακτῆρος τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (Discours sur l'universalité de la langue française) δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ τούτῳ ἢ ἐθνικῇ αὐτοῦ φιλαυτίᾳ, ὡς οὐδὲ ἡ ἡμετέρα, διότι οὗτος μὲν ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ Ἰταλὸς τὸ δὲ θέμα αὐτοῦ προϋτάθη ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου;

Πολλοὶ διετυπώθησαν λόγοι περὶ τῶν αἰτίων τοῦ παγκόσμου. τούτου χαρακτῆρος τῆς γαλλ. φιλολογίας: ἐδόθησαν δηλ. λόγοι στατιστικοί, γεωγραφικοί, πολιτικοί καὶ γλωσσολογικοί. Ὁ ἀληθὴς ὅμως καὶ ἀποχρῶν λόγος ἀλλαχοῦ εὑρεται· ὁ λόγος οὗτος εὑρεται ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐξόχῳ κοινωνικῷ χαρακτῆρι τῆς φιλολογίας ταύτης. Ἄν οἱ ἡμέτεροι μεγάλοι συγγραφεῖς κατανοῶνται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ κόσμου καὶ ἂν σύμπας ὁ κόσμος γένηται τῶν ἔργων αὐτῶν, τοῦτο συμβαίνει διότι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἀπευθύνονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἢ, κρεῖσσον ἔτι εἰπεῖν, διότι ὁμιλοῦσιν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον περὶ τῶν συμφερόντων ὁλοκληροῦ τοῦ κόσμου. Οὔτε αἱ ἐξαιρέσεις, οὔτε αἱ ιδιότητες ἐφελκῶσιν αὐτοὺς· οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐπιθυμοῦσι νὰ πραγματευθῶσι περὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει ἢ, ὡς ἔτι λέγουσι, περὶ τοῦ παγκοσμίου ἀνθρώπου, ὃν τρόπον οὗτος εὑρεται ὑπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους· ἢ ἐπιτυχία δ' αὐτὸν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἀπόδειξις τοῦ κατὰ θεὸν ἐκείνου, ὅπερ διακρίνει Ἰταλὸν ἀπὸ Γερμανοῦ, ὁ παγκόσμιος οὗτος ἀνθρώπος, τὴν πραγματικότητα τοῦ ὁποίου ἐνόμισαν καλὸν τοσοῦτον συχνάκις νὰ διαμψιδηθῇ τῶσιν, ἐξακολουθεῖ ὑπάρχων καὶ ζῶν, καὶ ἐξακολουθεῖ διατελὼν ὅμοιος ὅλως πρὸς ἑαυτόν, καὶ περ μεταβαλλόμενος. Θέλετε νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ἀποδείξεις τούτου; διατί τὸ Cid τοῦ Guillen de Castro, ὅπερ εἶναι ὡραῖον δράμα—ἐν τῷ ὁποίῳ εὐχερῶς

τίς δύναται νὰ ἐκτιμῇ πλεονεκτήματα, ἐλλείποντα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Κορνυλίου (Corneille)—δὲν ἐκτίσαστο τὴν αὐτὴν ἐν Εὐρώπῃ ἐπιτυχίαν; τοῦτο συνέβη, διότι ὁ Guillen de Castro ὡς ἀληθὴς Ἰσπανὸς ἔλαβεν ἐν τῷ θεματι αὐτοῦ ὑπ' ὄψει μόνον τὸ κυρίως ἡρωικὸν μέρος. Δὲν εἶχε παρατηρήσει ὅ,τι ὁ Κορνυλῖος τοῦναντίον ἔγνω τοσοῦτον καλῶς ν' ἀντλήσῃ ἐκείθεν; τὴν σύγκρουσιν τοῦ πάθους τοῦ Ροδριγ (Rodrigue) μετὰ τοῦ κοινωνικοῦ νόμου. Καὶ ἐξήντηλσε μὲν τὸ ὡς πρὸς τὸ γραφικὸν μέρος ἐνδιαφέρον, τὸ κυρίως ἀνθρώπινον ὅμως διέφυγεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀνεξίξει. Πῶς δ' ἔτι ἐν τῇ Φαίδρα αὐτοῦ (Phèdre) μετεμόρφωσεν ὁ Ρακίνας τὸ θέμα τοῦ ἑλλήνος Ἰππολύτου; τί δὲ ἐπειράθη ὁ Βολταίρος, παραμορφῶν ἄλλως ἐν τῇ Ζαΐρα (Zaire) αὐτοῦ τὸν Ὅθελλόν τοῦ Σαιξπήρου, νὰ προσθέσῃ ἐν αὐτῇ; Κοινωνικὴν σύγκρουσιν καὶ αὐτός, ὡς ὁ Κορνυλῖος, τὴν σύγκρουσιν τοῦ ἔρωτος μετὰ τῆς θρησκείας, τὸ ἐξόχως ἀνθρώπινον δράμα τῶν δισταγμῶν, τῶν περιπλοκῶν, τῶν βασάνων τῆς Ζαΐρας, ταλαντευομένης μεταξὺ ἐκείνου ἀφ' ἑνός, ὅπερ ὀφείλει εἰς τὴν γέννησιν αὐτῆς καὶ ἐκείνου ἀφ' ἑτέρου, ὅπερ ἀναγκάζεται νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ ἴδιον πάθος. Ἐνταῦθα εὑρεται πάντως ὁ λόγος τῆς ὑποδοχῆς, ἥς ἔτυχον πανταχοῦ οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς. Ἐν τοῖς θέμασιν, ὧν οὗτοι ἄπτονται, ὑπάρχουσιν οὐσιώδη συμφέροντα τῆς «λεπτότητος» ἢ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτῆς. Τοῦ κοινωνικοῦ θεσμοῦ θεωρουμένου παρ' αὐτοῖς ὡς τοῦ μάλιστα ἀξιοθαυμάστου ἐν τῷ κόσμῳ, πᾶσαι αἱ σκέψεις αὐτῶν εἰς τοῦτον συγκεντρῶνται καὶ οὕτως ἡ ἐκφρασις δὲν ἀποβαίνει ἀδιάφορος δι' οἰονδήποτε. Τίς πράγματι δὲν θά ἦτο περιέργος νὰ γνωρίσῃ μέχρι τίνος ἐπεκτείνεται τὸ δικαίωμα τῆς πατριδος ἐπὶ τῶν πολιτῶν, ἢ τὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῶν τέκνων, ἢ τὸ τοῦ συζύγου ἐπὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ; τὸ πῶς ἐξομαλίζονται τοσαῦτα καθ' ἡμέραν συγκρούσεις τῶν διαφόρων καθηκόντων ἡμῶν πρὸς ἄλληλα; τὸ διὰ τίνος μέσου συνδιαλλάσσονται, ἢ ὑπὸ τίνα ἀνωτέραν ἀρχὴν συνεννοῦνται καὶ συγχωνεύονται, ἀντὶ νὰ συγκρούωνται καὶ ἀντιφάσκωνται ἀλλήλοις, αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀτόμου καὶ τὰ τῆς κοινωνίας δικαιώματα; Ἡ γαλλικὴ φιλολογία κατέστη παγκόσμιος οὐχὶ διότι περιορίσθη ἀλλὰ διότι ἀφιερώθη ἐν συνόλῳ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων τούτων. Καλὸν εἶναι νὰ ὑπομνήσωμεν τοῦτο εἰς τινὰς γάλλους ἐπιλήσιμονας αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἄλλοι λόγοι συνετέλεσαν βεβαίως εἰς τοῦτο, ὧν ὅμως ὁ κυριώτερος εἶνε ὁ προορηθεῖς.

Εὐνόητόν ἐστίν ὅτι δὲν ἀρνούμεθα ὅτι καὶ ὁ χαρακτῆρ τῆς γλώσσης συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἐν μέρει, καθόσον ἀρμοδίως ἐποινδάμεθα ἤδη ἀνωτέρω τὸν λόγον περὶ αὐτοῦ. Δύναται τις νὰ πιστεύσῃ πρὸς τοῦτους ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς πληθυνσιμῶν, ἀποτελοῦντος τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ πέμπτον τοῦ ὀλικοῦ πληθυνσιμῶ τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, καὶ ἡ προνομιοῦχος θέσις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ κέντρῳ τῆς τότε Εὐρώπης καὶ ἐν τῇ συμβολῇ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν φιλολογιῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Νότου, καὶ ἡ εὐνοία ἐπὶ τέλους, ἥς ἀπῆλυσεν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' ἔτι, τοῦ νὰ χρησιμοποιοῖται ἐν γένει ὡς πρότυπον ἐν τῇ αὐτῇ Καρόλου τοῦ Β' τῆς Ἀγγλίας,

ἢ ἐν τῇ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ρωσίας, συνετέλεσαν εἰς ὑποβοήθησιν τῆς διαδόσεως τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Οὗτοι ὅμως εἰδί δευτερεύοντες λόγοι ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, λόγοι ἐξ ἄλλων ἀπορρέοντες καὶ οἵτινες οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτῶν θά ἐνῆργουν, ὧν δ' ἕκαστος δὲν θά ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, διότι παρετηρήθη ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς ἐξησφάλισε τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα τῆς ἰσπανικῆς ἢ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας. Εἰς τί χρησιμεύει τοῖς Γερμανοῖς τὸ ὅτι πεντήκοντα περιπου, σήμερον ἀριθμοῦσιν ἑκατομμύρια; Μήπως ἡ φιλολογία αὐτῶν εἶναι μᾶλλον διαδεδομένη συνεπεία τούτου; μὴπως ἕνεκα τούτου πλείοτερον ἀναγινώσκονται οἱ γερμανοὶ μυθιστοριογράφοι; μὴπως πλείοτερον παιζονται ἕνεκα τούτου οἱ γερμανοὶ δραματοῦργοι; μὴπως ἐν τοῖς ὑελωτοῖς τῶν βιβλιοπωλείων τῆς Βιέννης ἢ τοῦ Βερολίνου ὡς καὶ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως, τὰ ἐκτιθέμενα μυθιστορήματα δὲν εἶναι πάντοτε γαλλικά; Τὸ ἀναζητεῖν ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Γαλλίας ἐνεργεία τοὺς λόγους τοῦ παγκοσμίου χαρακτῆρος τῆς φιλολογίας αὐτῆς, ταῦτόν θά ἦτο πρὸς τὸ ἀναζητεῖν τοὺς λόγους τῆς δημοτικότητος τοῦ Βολταίρου ἐν τῇ ἀπιστίᾳ αὐτοῦ ἢ τοὺς λόγους τῆς δόξης τοῦ Οὐγκώ ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ φρονήμασι. Καὶ τοῦτο ἀκόμη εἰς τὸ αὐτὸ πάντοτε θά ὠδήγῃ ἡμᾶς συμπέρασμα, διότι καὶ δι' αὐτοῦ θά κατελήγομεν πάντοτε εἰς τὸν ἐξόχως πρακτικὸν ἢ πραγματικὸν καὶ κατὰ συνέπειαν κοινωνικὸν χαρακτῆρα τοῦ πεζοῦ αὐτῶν λόγου ἢ τῶν ποιημάτων αὐτῶν.

Καὶ δὲν δύναται τις νὰ εἰπῇ ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ αὐτὸς χαρακτῆρ, ὁ τὰ σπανιώτερα τῶν πλεονεκτημάτων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἐρμηνεύων, ἀπαριθμεῖ ἐξ ἴσου τὰ ἐλαττώματα ἢ τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς; Τὸ ἐπὶ μακρὸν ὑποδεὲς τῆς ἡμετέρας λυρικῆς ποιήσεως ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως εὐχλωτότερον τούτου παράδειγμα. Ἄν ἡ Πλειάδα (Pleiade) ἀπέτυχεν ἦδη ἐν τῇ γενναίᾳ φρονίᾳ ἐπιχειρήσει αὐτῆς, ἂν ὁ Ρονζάρ (Ronsard) καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ κατέλιπον ὀπισθεν αὐτῶν ψῆμιν, διφορούμενην ὑπὸ φιλολογικὴν ἐποψίν καὶ ἀείποτε ἀμφισβητηθεῖσαν, ἂν ἐπὶ πενήκοντα καὶ διακόσια, ἢ ἐπὶ τριακόσια ἔτη οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ κενότερον τῆς γαλλικῆς φθῆς ἢ τοῦ ἐλεγείου, οὐδὲν τὸ ψιλοτέρον ὑπὸ τὴν ψευδῇ λάμψει τοῦ μυθολογικοῦ αὐτοῦ πέπλου καὶ οὐδὲν ἐπίσης τὸ ψυχρότερον, οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ μεμψώμεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Μποαλώ (Boileau), ἢ τὸν Μαλέρμπ (Malherbe), ἀλλ' ἀποκλειστικῶς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων· καὶ ἡ ἀλήθεια τούτου ἀποδείκνυται διὰ τοῦ ἐξῆς: ὅτι, ἐξαναγκάσαντες τὴν φιλολογίαν νὰ ἐκτελέσῃ, οὕτως εἰπεῖν, κοινωνικὸν καθῆκον, ἀπαιτήσαντες ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ νὰ συμμορφώσῃ τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ἢ αἰσθάνεσθαι πρὸς τὸν κοινὸν τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι ἢ σκέπτεσθαι καὶ ἀγνῶντες αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐκπροσωπῇ ἢ νὰ ἐμφαίνῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ πρόσωπον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἔργῳ, ἐξήρανον, οὕτως εἰπεῖν, ἢ ἐκλείσαν τὰς ζωηρὰς πηγὰς τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Οὕτως ἡ γαλλικὴ φιλολογία διὰ τοῦ ἀριθύντως ὑποδεοῦς αὐτῆς ἐν τοῖς εἰδεσιν, ἅτινα ἠδύνατο τις νὰ καλέσῃ «προσωπικά», ἐπλήρωσε τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς ἐν τοῖς «κοινοῖς» εἰδεσιν. Ἵνα κα-

ταστῇ τοῖς πᾶσι προσιτὴ ἐδέησε νὰ λάβῃ ὡς ἀρχὴν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἐκφράσεως αἰσθημάτων οὐχὶ ὅλως σπανίων, ἀλλὰ μόνον ὅλως ἐδικῶν. Ἐπίσης ἀπληροῦσατο πᾶν ὅ,τι οἰκεῖον ἢ ἀτομικὸν ὅλως ἠδύνατο ἡ τοπικὴ λεπτομέρεια νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν ἐκφρασίν τῶν γενικῶν αἰσθημάτων, ἐκ φόβου μήπως ἐν ταῖς περιγραφαῖς ἡ ἀναλύσειν αὐτῆς περιλάβῃ στοιχεῖα, ἅτινα δὲν θά ἦσαν τὰ αὐτὰ ἐν πάσῃ ἐποχῇ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος, καθυποτάσσουσα ἑαυτῇ πάντας τοὺς ἄλλους, περιώρισε τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ προσωπικοῦ αἰσθήματος μέχρι τοῦ λογίου τοῦ λατίνου ποιητοῦ *Proprie communia dicere*· καὶ ἐσχόμεν μὲν Αἰσχύλους καὶ Σοφοκλεῖς, Δημοσθένεις καὶ Κικέρωνας, οὐδένα ὅμως Πίνδαρον, ἢ καὶ Πετράρχην ἢ Τάσδον. . . . Δυσχερέστερον δὲ θά ἦτο νὰ εἰπωμεν διατὶ δὲν ἐσχόμεν καὶ Ὅμηρον ἢ Δάντην, Ἀρίστον ἢ Μίλτονα. . .

Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἄρα γε κατηγόρησαν ἔστιν ὅτε τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἔλλειψιν βάθους καὶ πρωτοτυπίας; δὲν ἐπιθυμοῦμεν ποσὸς νὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἦδῃ, μεμψόμενοι αὐτὴν, συγχέωσι πιθανῶς τὸ βάθος μετὰ τοῦ σκοτεινοῦ· πιστεύομεν μόνον ὅτι οἱ μεγάλοι ἡμῶν συγγραφεῖς ἀνέλαβον ὡς φιλάρεσκοι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἢ τῆς αὐτῆς ν' ἀποκρύψωσιν ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, νὰ συγκαλύψωσι τὴν βαθύτητα ταύτην, ἣν τοῦναντίον Γερμανοὶ τινες, τῆς σχολῆς τοῦ Χέγκελ (Hegel) ἢ τοῦ διασήμεν Ἰωάννου-Παύλου, προθύμως ἀγγέλλουσιν ὅτι ἐπειράθησαν νὰ ἐπιδείξωσιν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Σεμνύνεται τις ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπὶ τῷ ὅτι σαφῶς ἀναπτύσσει βαθέα τινὰ θέματα, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῇ γερμανικῇ πολλοὶ ἐδοξάσθησαν λίαν συχνάκις ἐπὶ τῷ ὅτι σκοτεινῶς διετύπωσαν πράγματα σαφῆ. Εἶναι ἄρα γε πράγματι ὁ Κάντιος (Kant) βαθύτερος τοῦ Πασκάλ καὶ ὁ Φίχτε (Fichte) βαθύτερος τοῦ Ρουσσώ; ἀλλ' ὁ Φίχτε ἢ ὁ Κάντιος, βεβουλισμένοι ἐν τῇ βραδείᾳ ἐπεξεργασίᾳ, ἐν τῇ σταθμίσει καί, ἂν μοι ἐπιτρέπεται νὰ εἰπῶ, ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ ἱκανοποιήσει τῆς ἰδίας αὐτῶν σκέψεως, ἐπαφίνουσι τοῖς ἀναγνώστοις αὐτῶν τὸν κόπον τοῦ κατανοῆσαι αὐτούς, ἐνῶ ὁ Πασκάλ ἢ ὁ Ρουσσώ ἀπαλάττουσι τοὺς ἑαυτῶν ἀναγνώστας τοῦ κόπου τούτου. Ὡς βλέπετε τοῦτο εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα τῆς αὐτῆς αἰτίας. Ἀρκεῖ τῷ Γερμανῷ νὰ κατανοῇ αὐτὸς ἑαυτόν· ὁδὸν δὲ δυσχερέστερον οἱ ἄλλοι αὐτὸν κατανοοῦσι, τόσον θεωρεῖ τοῦτο ἀπόδειξιν τοῦ βάθους τῆς σκέψεως αὐτοῦ. Ὁ Γάλλος ὅμως θά νομίσῃ ὅτι ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ, ἂν ἀπηρεῖτο κόπος πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ καὶ προτιμᾷ ἀκόμη ὡς ἐπιπόλαιος νὰ θεωρηθῇ ἢ νὰ χαρακτηρηθῇ ὡς σκοτεινός.

Δὲν ἀρμύζει ἄρα γε νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐν φιλολογίᾳ ἐξόχως κοινωνικῇ, οἷα εἶναι ἡ γαλλικὴ φιλολογία, ἐν τῇ ὅποια τὰ θιγόμενα συμφύεροντά εἰσι προδιαγεγραμμένως τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος αὐτῆς, αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς δύναται τις νὰ φαίνονται βαθύς, ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν, εἶναι φυσικῶς ἥττον συχναὶ ἢ ἐν φιλολογίᾳ, οἷα ἡ γερμανικὴ, ὅπου ἡ μεγάλη τοῦ συγγραφέως ἀξίωσις εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ νοουμένου ἐν γένει; Πρὸς ἐπωφελῆ συζητήσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀνοχῆς ἢ τοῦ ζητήματος τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας ἐπειδὴ ὀλιγωτέρων ἔχει τις ἀνάγκην ὁργάνων,

ἀπαιτουμένης ἄλλως ποιᾶς τινος διορατικότητος καὶ ὀλιγώτεραι λοιπὸν ὑπάρχουσι πιθανότητες νὰ ἐκπληξῇ τις ἢ νὰ ἐκθαμβώσῃ παρὰ ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ ζητήματος : « Πῶς τὸ ἐγὼ καὶ τὸ μὴ ἐγὼ, τιθέμενα ἐν τῷ ἐγὼ διὰ τοῦ ἐγὼ περιορίζονται ἀμοιβαίως ». Ὁ Γάλλος θὰ ἐτίθει τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπολύστερον, προφανῶς ὅμως θὰ ἐφαίνετο ἥττον βαθύς. Ἄλλως δὲ καὶ θὰ ὑπέβαλε τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν γένει ; Καὶ ἀφοῦ γινώσκουμεν κάλλιστα νὰ διακρίνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς κόσμου, δὲν θὰ παρέπεμπε μᾶλλον τὸ πρόβλημα εἰς τὰ πανεπιστήμια, ὡς μηδεμίαν ἔχον ὑπὸ πρακτικὴν ἐποψὴν χρησιμότητα· τί δὲ ἄλλο ἠδύνατο τις νὰ εἴπῃ εἰ μὴ ὅτι ἡ μομφή, καθ' ἣν ἡ γαλλικὴ φιλολογία στερεῖται βαθύτητος ἐξισοῦται πρὸς τὴν μομφὴν ὅτι δὲν φέρει αὕτη τὸν χαρακτῆρα τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ; ἰδοὺ μομφὴ ἱκανῶς γερμανικὴ!

Τοιαῦτα περίπου θὰ ἔλεγον περὶ τῆς δῆθεν ἐλλείψεως πρωτοτυπίας παρ' αὐτῇ, ἐλλείψεως, ἣν δὲν ἀποκροῦν ποδῶς ἀλλ' ἦν ἐρμηνεύω καὶ ἀνάγω πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν κοινωνικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς. Δύναται τις κάλλιστα ἂν θέλῃ νὰ ζῇ ἔξω καὶ ἐν τῷ περιθωρίῳ, οὕτως εἰπεῖν, τῆς κοινωνίας τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, μολονότι τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο λίαν δυσχερές. Δυναταί τις νὰ ἐξαιρέσῃ ἑαυτὸν κατὰ τινὰ τρόπον ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐτέρων αὐτοῦ ὡς ὁ Βύρων (Byron) καὶ ὡς ὁ Σέλλυ (Shelley). Δύναται τις ὅταν θέλῃ ν' ἀποδεχθῇ θαρραλῶς τὸ ἀντίθετον τῶν παραδεδεγμένων συνηθειῶν καὶ γνῶμῶν. Ὅταν ὅμως θέλῃ τις νὰ ζῇ τοῦναντίον ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπιτρέπεται ἀναμφιδόλως καὶ, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἐπιβάλλεται ἔτι, ὀφείλει ν' ἀρχήσῃ ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὸ φρόνημα τῆς κοινωνίας ταύτης, καθόσον μάλιστα τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον τῆς τροποποιήσεως αὐτῶν. Δὲν καταπίθεται κἀνεὶς τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον τῶν προλήψεων αὐτῶν. Ὅν τρόπον λοιπὸν, ἵνα καταστῶμεν κύριοι τῆς φύσεως, ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς ὑποταγῆς, ἢ γνῶσις τῶν ὁποίων νόμων παρεχέται ἡμῖν τὰ μέσα τοῦ ν' ἀπαλλαγῶμεν αὐτῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ πολλῶ δι-
καιότερον ἔτι δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ θριαμβεύσωμεν ἐπὶ τῶν προλήψεων, ἂν μὴ ἠρχόμεθα τοῦ νὰ συμμεριζόμεθα αὐτάς. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην φιλολογία ἐξόχως κοινωνικὴ ἔσται πάντοτε ἥττον πρῶτότυπος παρ' ὅσον φιλολογία, τὸ ἰδανικὸν τῆς ὁποίας κατατείνει ὡς ἄλλοτε ἐν τῇ ἰταλικῇ φιλολογίᾳ εἰς ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγνοῦ κάλλους ἢ ὡς σήμερον ἔτι ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλολογίᾳ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐκδηλώσιν τῶν ἀτομικῶν ἐνεργειῶν. Ἐνταῦθα δύναται τις νὰ εἴπῃ πιθανῶς ὅτι ἔγκειται ἡ ἀδυναμία ἢ τὸ ἐλαττωματικὸν τῆς κλαδικῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ἡ ἀδυναμία αὕτη ἢ τὸ ἐλάττωμα θὰ ὑπῆρχε τοῦλάχιστον ἂν, ὡς ἐπειράθημεν ἥδη νὰ καταδείξωμεν, μὴ ἀπετέλει ἀφ' ἐτέρου ἓνα τῶν ὄρων τῆς ἰσχύος αὐτῆς. Ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ τις τῶν πάντων· τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι πάντοτε ἀνάμικτα· καθόσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ν' ἀποφασισθῇ ἂν ὑπάρχῃ ἢ μὴ ἐν μέσῳ τοσούτων χαρακτήρων τῆς φιλολογίας, εἰς τις, ὅστις δέον ἀπολύτως νὰ προτιμηθῇ ἄλλων ἢ πάντων τῶν ἄλλων, τοῦτο εἶναι πρόβλημα ἢ μελέτη τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ ᾔναι ἐνδιαφέρουσα.

σήμερον ὅμως τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐξετάζομεν.

Γ'.

Νὰ καταδείξωμεν ἥδη διὰ τίνος ζωηροῦ φωτός ὁ ὀρισμὸς οὗτος τοῦ οὐσιώδους αὐτῆς χαρακτῆρος φωτίζει τὰ σκοτεινὰ μέρη τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ; Ἡ ὑποτιμηδὶς καὶ ἡ τελικὴ λήθη, εἰς ἣν κατέπεσαν τὰ «θύματα τοῦ Μποαλῶ» π. χ., εἰς ἃ δυνάμεθα, πιστεύω, νὰ προσθέσωμεν τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ Βολταίρου, αἱ ἀντιφατικαὶ κρίσεις, ἃς τοσοῦτον συχνάκις ἐξήνεγκον καὶ ἃς ἐκφέρουσιν εἰσὶ ἐπὶ τῆς πολυτίμου κοινωνίας—ἡ διαφωνία τῶν ἀρχαίων μετὰ τῶν νεωτέρων, τὴν σπουδαιότητα τῆς ὁποίας παράδοξον πῶς ἐπὶ τοσοῦτον μακροχρόνιον διάστημα παρεγνώρισαν—ἡ φύσις τῆς ἀνατροπῆς, ἥτις ἐπῆλθεν ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Νέας Ἑλαιοῦζης (Nouvelle Héloïse) καὶ τῶν Ὁμολογιῶν (Confessions) — τὸ ἀληθὲς σμῆρον συζητήσεως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος ἐν ᾧ εὐρισκόμεθα, μεταξὺ κλαδικῶν καὶ ρωμαντικῶν, τὰ πάντα ἐξακριβοῦνται, τὰ πάντα συνδέονται, τὰ πάντα διατάσσονται καὶ καταρτίζονται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν μετὰ τοῦ οὐσιώδους χαρακτῆρος τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ἄν σχεδὸν ἀγνοῖται τὸ ὄνομα τῶν Θεοφίλων (Thophile) καὶ τῶν Σαιντ-Αμάν (Saint Amand), τοῦτο συνέβη διότι ἠθέλησαν οὗτοι νὰ δημιουργήσωσι «προσωπικὴν φιλολογίαν» ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν, τῆς τάσεως τῶν πνευμάτων ἐξόχως κοινωνικῆς οὐσίας, δὲν ἐκέκνυτο δι' ἑαυτοὺς τὴν συνέργειαν τοῦ κοινοῦ φρονήματος, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἐν Γαλλίᾳ κατῴρθωσέ ποτε νὰ διαπράξῃ τι. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ρωμαντικοὶ ἠξίωσαν ἥτο τὸ δικαίωμα πρὸς ἰδίαν ὑπαρξίν, πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν περιορισμῶν, δι' ὧν ἐπεδάρυνεν αὐτοὺς ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀριστουργημάτων «φιλολογίας ὅλων ἀπροσώπου»· τὸ παράδοξον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ λίαν σημαντικὸν ταῦτοχρόνως εἶναι τὸ ἐξῆς ὅτι, μολὺς ἐπέτυχον τοῦ δικαιώματος ἐκείνου, καὶ ἀμέσως παρητήθησαν αὐτό. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὅταν ἐκτῆσαν τὸ ἐναντίον τῆς ὑπεροχῆς τῆς Ρώμης τὴν περὶ τὸ σκέπτεσθαι καὶ πιστεῦναι ἐλευθερίαν αὐτῶν ἐσπευσαν νὰ παραιτηθῶσιν αὐτό, ἰδιαιτέρας ἰδρύσαντες Ἐκκλησίας! . . . Πάντα ὅμως ταῦτα τὰ ζητήματα ἐνδιαφέρουσι μόνον τοὺς ἱστορικοὺς τῆς φιλολογίας, τοῦτου δ' ἕνεκεν ἀφοῦ ἐπεδειξάμεθα ταῦτα, καλὸν νομίζομεν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιτύχωμεν τῆς ἐξ ἰδίων ἀποδείξεως τῶν λεγομένων ἡμῶν, ν' ἀντιτάξωμεν εἰς τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς γερμανικῆς καὶ ἀγγλικῆς.

Σχετικῶς πρὸς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν, τὴν καθορισμένην καὶ χαρακτηριζομένην ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῆς πνεύματος, ἡ ἀγγλικὴ φιλολογία εἶναι φιλολογία ἀτομικὴ (individualiste). Ἄν ἀφῆτε κατὰ μέρος, ὡς ἐμπρέπει ἄλλως τε, τὴν γενεαλογίαν τῶν Κογκρεβ (Congreve) καὶ τῶν Γουντσερλέϋ (Wycherley), ὡς καὶ τὴν τοῦ Πόπ (Pope) πιθανῶς καὶ τοῦ Ἀδδισον (Addison), δὲν πρέπει δὲ ποδῶς νὰ λησμονηθῇ ὅτι μέρος αὐτῆς ἀποτελεῖ ἐπίσης καὶ ὁ Σουίφτ (Swift) — θὰ παρατηρήσῃτε ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ δὲν γράφουσιν ἢ ἵνα παραστήσωσιν ἑαυτοῖς τὴν ἐν

τῷ ἐξωτερικῷ αἰσθῆσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀτομικότητος. Ἐντεῦθεν ἡ διάθεσις ἐκείνη, ἣν ἐκδηλοῦσι διὰ τῆς λέξεως *humour* καὶ ἣν δύναται τις νὰ ὀρίσῃ ὡς τὴν ἐκφρασιν τῆς ἡδονῆς, ἣν αἰσθάνονται, τοῦ νὰ ἀκέπτονται κατὰ τὸν ἴδιον μόνον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ κατὰ τὸν τρόπον ἀπροσδόκητον ἔτι καὶ δι' αὐτοὺς τούτους. Ἐνταῦθα ἡ παρ' αὐτοῖς ἀφθονία, ὁ πλοῦτος, ἡ πληθώρα τοῦ λυρικοῦ ὕφους, ἀν' ὃ ἀτομικισμός (individualisme) ἦναι ἀκριβῶς ἡ πηγὴ αὐτοῦ καὶ ἀν' ὧδ' αὖτις ἡ ἐλεγεῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀκοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκροῖν καὶ τὴν ὑπερεκχειλῆσιν παντός, ὅ,τι οἰκειότερον, μᾶλλον ἀπόρρητον καὶ ὅλως ἰδιαίτερον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ. Ἐντεῦθεν πρὸς τοῦτοις ἡ ἐκκεντρίκότης τῶν μεγάλων αὐτῶν συγγραφέων ἐν σχέσει πρὸς τὸ λοιπὸν ἔθνος, ὥσει πρᾶγματι ἐλάμβανον συνείδησιν ἑαυτῶν μόνον διὰ τῆς ἀντιτάξεως αὐτῶν ἐναντίον καὶ ἐκείνων ἔτι, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι τὰ μάλιστα ὁμοιάζουσιν αὐτοῖς. Μήπως δὲ δὲν θυνάμεθα ἄλλως πως νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν; Εὐχερῶς θὰ ἀπαντήσω καταφατικῶς εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, πᾶν δ' ὅτι ἐνταῦθα λέγω συνοψίζεται ἐν τῷ ὅτι ἀδυνατῶ διαφέρετον νὰ ἐκφράσω τὰς διαφοράς, αἵτινες διαχωρίζουσι τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας.

* Ἄλλως τοῦτο εἶναι καὶ πᾶν ὅ,τι ἀξίω νὰ πράξω, ὅταν λέγω ὅτι ὁ οὐσιώδης χαρακτήρ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας εἶνε ἡ φιλοσοφικὴ αὐτῆς ιδιότης. Οἱ φιλόσοφοι εἶναι ποιηταὶ ἐν αὐτῇ, οἱ δὲ ποιηταὶ φιλόσοφοι. Ὁ Γκαίτε (Goethe) δὲν εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγότερον Γκαίτε ἐν τῇ Περιτῶν ἡρώων θεωρίᾳ αὐτοῦ ἢ ἐν τῇ Μεταμορφώσεϊ τῶν φυτῶν, παρ' ὅσον ἐν τῷ Διδαν ἢ ἐν τῷ Φαῦστον, ὁ δὲ λυρισμός, ἀν' ἐπιτρέπεται ἐνταῦθα ἡ χρῆσις τῆς παροιμιώδους ταύτης ἐκφράσεως, «ὅρει ὑπερεκχειλίδας» ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ Σλαϊερμάχερ (Schleiermacher) καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Σέλλινγκ (Schelling). Ἔστιν ἄρα τοῦτο εἰς τοῦλάχιστον λόγος τῆς μετρίας ἀξίας τοῦ γερμανικοῦ δράματος; Ἀλλὰ φανερώς οὗτος εἶναι ὁ λόγος τοῦ βάθους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς γερμανικῆς ποιήσεως. Καὶ περὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀριστουργημάτων τῆς γερμανικῆς φιλολογίας θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι συναναμίνονται αὐτοῖς κατὰ τὸ συγκεχυμένον ἢ μᾶλλον τὸ μυστηριώδες, τὸ εἰς ἄκρον ὑποδνωτικόν (suggestif), ὅπερ ἄγει εἰς τὴν σκέψιν διὰ μέσου τοῦ ὀνειροῦ. Τίς ὅμως δὲν ἐξεπλάγη ἐπὶ τῷ ὅτι ὑπὸ τὴν βάρβαρον ὀνοματολογίαν (terminologie) ὑπάρχει τι τὸ ἐλκυστικόν καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ ἐξόχως ποιητικόν, τὸ πρακτικόν (réaliste) καὶ ἰδανικόν (idéaliste) ἅμα ἐν τοῖς μεγάλοις συστήμασι τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Φίχτε, τοῦ Χέγκελ καὶ τοῦ Σοπενάουερ (Schopenhauer); Ἀναμφιδόλως οὐδὲν τοιοῦτον ἀπαντᾷ ἐν τῷ χαρακτήρι τῆς ἡμετέρας γαλλικῆς φιλολογίας. Ἐνταῦθα κατανοεῖται ἡ πρὸς ἡμᾶς μομφὴ τῶν Γερμανῶν, ἐλεγχόντων ἡμᾶς ἐπὶ τῷ ὅτι στερούμεθα βάθους ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Συγγνώτωσαν ὅμως ἡμῖν ἀν' ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δὲν μεμψόμεθα ἡμεῖς τὴν φιλολογίαν αὐτῶν ὅτι δὲν συνταυτίζεται μετὰ τῆς ἡμετέρας!

Διότι συμφέρει οὕτω νὰ ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἀπὸ πεντακοσίων δὲ ἢ ἑξακοσίων ἐτών τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον οὐ μόνον τῆς εὐρωπαί-

κῆς φιλολογίας ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Θέλω νὰ σημάνω δηλ. ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πάντες οἱ μεγάλοι λαοί, ἀφοῦ βραδέως, οὕτως εἰπεῖν, καθήρτισαν ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀπομονώσει, ἐναπέθηκαν εἰτα ἐν τῷ κοινῷ θησαυροφυλακείῳ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν λαὸν ὀφείλομεν τὴν ἐννοίαν τοῦ μυστηριώδους καὶ τὴν ἀποκάλυψιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν καλλόνων τοῦ σκοτεινοῦ καὶ τοῦ δυσλήπτου. Εἰς ἄλλον πάλιν ὀφείλομεν τὴν ἐννοίαν τῆς τέχνης καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δύναται τις νὰ καλέσῃ τὴν κατανόσιν τῆς δυνάμεως τῆς μορφῆς. Τρίτος τις μετέδωκεν ἡμῖν πᾶν ὅ,τι ἡρωϊκότερον ὑπῆρχεν ἐν τῇ συλλήψει τῆς ἱπποτικῆς τιμῆς. Καὶ εἰς ἄλλον τέλος ὀφείλομεν τὸ ὅτι ἐγνωρίσαμεν πᾶν ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη ὑπερηφάνεια περικλείει τὸ ἀγριότερον καὶ εὐγενέστερον ἄμα, τὸ σωτηριωδέστερον ἄμα καὶ τὸ φθοερώτερον. Τὸ πρόσωπον ὅμως, ὅπερ ἡμῖν τοῖς Γάλλοις προώρισται νὰ διαδραματίζωμεν, ἥτο νὰ συνδέσωμεν, νὰ συγχωνεύσωμεν καὶ ἐνοποιήσωμεν, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν ιδέαν τῆς γενικῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πᾶντα τὰ ἐν τούτῳ ὑπάρχοντα τυχὸν ἀντιφατικὰ ἢ πολέμια ἀλλήλοις στοιχεῖα. Ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἐδανείσθη παρ' ἡμῶν τὰς λατινικὰς ἢ ρωμανικὰς τὴν ἀρχὴν, κελτικὰς ἢ γαλατικὰς καὶ γερμανικὰς ἔτι ἀν' ὅλην τὴν νὰ καλέσῃ αὐτάς, ἐφευρέσεις ἡμῶν ἢ ἡμετέρας ιδέας ἵνα ἐφαρμόσῃ ταύτας εἰς τὰ πνεύματα τῶν διαφόρων αὐτῆς φυλῶν. Ἡμεῖς ἔν' ἀναλάβωμεν αὐτάς ὀπίσω ἐν τῷ μέρει καὶ ἀποδεχθῶμεν αὐτάς οὕτω πως μεταμορφώμενας, ἐξητήσαμεν μόνον νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐξυληθεύσῃ τὴν προόδον τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Διεσαφηνίσσαμεν τὴν ἐν αὐταῖς τυχὸν ἐνυπάρχουσαν ἀσάφειαν καὶ ἐπνυνορθώσαμεν πᾶν ὅ,τι ἐνέκλειον τὸ φθοροποιόν· ἐγενικεύσαμεν πᾶν ὅ,τι τοπικὸν αὐταὶ ἐκέκνητο καὶ ἐξηνθρωπίσαμεν τὸ ἐν αὐταῖς ὑπερβολικόν. Ἀλλ' οὕτω πράττοντες δὲν ἐμειώσαμεν ἔστιν ὅτε ταῦτοχρόνως τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν ἢ ἡλλοιώσαμεν τὴν ἀγνότητα; Ἀν' ὁ Κορνήλιος ἐγγύτερον ἡμῶν ἤγαγεν ἀναμφιδόλως τοὺς βαρβάρους καὶ ἥρωας τοῦ Guillen de Castro, ὁ Λαφονταίν, ἀπομνησθεὶς τὸν συγγραφέα τοῦ Δεκαμήρου (Décaméron) κατέστησε τοῦτο ἥττον κόσμιον παρ' ὅσον ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῷ εὐρεται γλῶσση· ἀν' ὅ, οἱ Ἴταλοι μὴ ἐλέγξωσι τὸν Μολιέρον ἐφ' ὅσοις ἠρύσθη ἀπ' αὐτῶν, οἱ Ἀγγλοὶ δικαίως δύνανται νὰ παραπονεθῶσιν ὅτι ὁ Βολταίρος μικρὸν κατενόησε τὸν Σαίξπηρον. Ἐπίσης ἀληθές εἶναι ὅμως ὅτι ἀν' ἡ φιλολογία τις ἐκ τῶν νεωτέρων, ἀποσπῶσα ἀπὸ τοῦ ἰδιαίτερου ἀνθρώπου τοῦ Βορῶ ἢ τοῦ Νότου τὴν ιδέαν ταύτην τοῦ παγκοσμίου ἀνθρώπου, ἐφ' ἣ τοσοῦτον ἐμέμψθησαν ἡμᾶς, ἐπεδίωξεν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς «τὸ δημόσιον καλὸν καὶ τὴν λεπτότητα», ἡ φιλολογία αὕτη εἶνε ἡ γαλλικὴ. Πρέπει δὲ νὰ μὴ ἥτο τοδοῦτο κενὸν τὸ ἰδανικὸν τοῦτο ὅσον τόσον συχνάκις ἰσχυρίσθησαν, καθόσον, ὡς ἐπειράθην νὰ καταδείξω, ἀπὸ Λισσαδῶνος μέχρι Στοκκόλμης καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου μέχρι Νεαπόλεως τοῦτο εἶνε τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο, τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ὁποίου μετ' εὐχαριστήσεως ἐπεδίωξαν οἱ ξένοι ν' ἀνεύρωσιν ἐν τοῖς ἀριστουργήμασιν ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας φιλολογίας. (Κατὰ μετάφρασιν Γ. Κ. Α.).